



## РОЛЬ МІСТА В ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННІ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

**Ю. В. Світлична**

*Донбаська національна академія будівництва і архітектури  
вул. Державіна 2, 86123, м. Макіївка, Україна.*

*Отримана 12 листопада 2006, прийнята 17 листопада 2006.*

**Анотація.** В статті розглянуто механізм формування ефективних зв'язків між містом та областю в межах функціонування регіональної економічної системи. Досліджено понятійний апарат щодо регіональної економічної системи, виявлено її склад, особливості функціонування та означено роль міста в ефективному її функціонуванні. Визначено базові напрямки для вивчення ефективності функціонування економічної системи міста, такі як: дослідження функціонування виробничої та невиробничої сфери міста як економічної системи, аналіз результатів діяльності економічної системи міста за галузевою ознакою, за формами власності, дослідження забезпеченості економічної системи міста ресурсами. Означено, що наявність різниці в умовах господарювання в межах кожного міста є фактором, який унеможливує існування універсальної стратегії економічного розвитку для всіх регіонів. Виділено чинники, що зумовлюють вибір конкретної стратегії економічного розвитку для кожного міста, а саме: виробнича спеціалізація міста, що склалася (за наявності такої); місткість і доступність ринків збуту товарів, вироблених в місті; доступність і ціна ресурсів; технологічний рівень, стан і вік виробничих потужностей, що є на підприємствах міста; інвестиційний, інноваційний, інтелектуальний і трудовий потенціали міста; рівень розвитку ринкової інфраструктури в місті.

**Ключові слова:** система, регіон, регіональна економічна система, місто.

## РОЛЬ ГОРОДА В ЭФФЕКТИВНОМ ФУНКЦИОНИРОВАНИИ РЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ

**Ю. В. Светличная**

*Донбасская национальная академия строительства и архитектуры,  
ул.Державина 2, 86123, г. Макеевка, Украина.*

*Получена 12 ноября 2006; принята 17 ноября 2006.*

**Аннотация.** В статье рассмотрен механизм формирования эффективных связей между городом и областью в пределах функционирования региональной экономической системы. Исследован понятийный аппарат относительно региональной экономической системы, выявлен состав, особенности функционирования и отмечена роль города в эффективном ее функционировании. Обозначены базовые направления для изучения эффективности функционирования экономической системы города, такие как: исследование функционирования производственной и непроизводственной сфер города как экономической системы, анализ результатов деятельности экономической системы города по отраслевому признаку, по формам собственности, исследование обеспеченности экономической системы города ресурсами. Определено, что наличие разницы в условиях хозяйствования в условиях каждого города является фактором, исключающим существование универсальной стратегии экономического развития для всех регионов. Выделены показатели, обуславливающие выбор конкретной стратегии экономического развития для каждого города, а именно: сложившаяся производственная специализация города; емкость и доступность рынков сбыту товаров, производимых в городе; доступность и цена ресурсов; технологический уровень, состояние и возраст производственных мощностей на предприятиях города; инвестиционный, инновационный, интеллектуальный и трудовой потенциалы города; уровень развития рыночной инфраструктуры в городе.

**Ключевые слова:** система, регион, региональная экономическая система, город.

## ROLE OF CITY IN EFFECTIVE FUNCTIONING OF REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS

Yu. Svetlichnaya

*Donbass National Academy of Civil Engineering and Architecture,  
Derzavin str., 86123, Makeyevka, Ukraine.*

*Received November 12, 2006, accepted November 17, 2006.*

**Abstract.** The mechanism of forming of effective communications between a city and region within the limits of functioning of the regional economic system is considered in the article. A concept vehicle in relation to the regional economic system is explored, composition is exposed, features of functioning and the role of city in effective its functioning is marked. Base directions for studying efficiency of functioning of economic system of city, such as are designated: research of functioning of industrial and non-productive spheres of city as economic system, the analysis of results of activity of economic system of city to a branch attribute, on patterns of ownership, research of security of economic system of city by resources. It is certain, that presence of a difference in conditions of managing in conditions of each city is the factor excluding existence of universal strategy of economic development for all regions. The parameters causing a choice of concrete strategy of economic development for each city are allocated, namely: the developed industrial specialization of city; capacity and availability of the markets to selling of the goods made in cities; availability and the price of resources; a technological level, a condition and age of capacities at the enterprises of city; investment, innovative, intellectual and labour potentials of city; a level of development of a market infrastructure in city.

**Key words:** system, region, regional economic system, city.

### Вступ

В умовах сьогодення формування та реалізація ефективної міської економічної політики є необхідною умовою підвищення ефективності функціонування регіональних економічних систем в цілому. При цьому слід зазначити, що в сучасних умовах дослідження механізму функціонування та пошук шляхів підвищення ефективності функціонування економічних систем як місцевого так і регіонального рівнів набувають особливої актуальності. Це пов'язане з корегуванням у часі умов господарювання, наближення їх до світових стандартів, появи великих бізнесових структур, інтереси яких доцільно враховувати в процесі функціонування міста як економічної системи та на регіональному рівні.

### Аналіз досліджень і публікацій

Питання ефективності функціонування економічних систем різного рівня досліджені в працях відомих вчених, серед яких слід назвати А. Алімова [1], В.Амітана [2], О. Амошу [3], С. Богачова [4], І. Булеєва [5], В. Василенка [6],

А. Гранберга [7], І. Лукінова [8], В. Мамутова, Н. Д. Прокопенка [9], В. Фінагіна [9]., Л. Червову [10]. Але акцентування уваги саме на ефективності взаємозв'язків між економічною системою міста та регіональною економічною системою в досліджених роботах не спостережено.

### Основна частина

Для визначення оптимальної ролі міста в регіональній економічній системі необхідна деталізація понятійного апарату об'єкту дослідження. Щодо регіональної економічної системи, до складу якої входять економічна система міста, розглянемо кожну її смислово складову.

Система у перекладі з грецької (грецьк. — systema) є поєднанням однорідних знань в одне ціле, походячи з загальної ідеї [11, с.533], де що ціле, що складається з окремих частин. Тобто систему можна трактувати як сукупність елементів, що поєднані відповідними відносинами і зв'язками, завдяки чому створюється цілісність та єдність. Стосовно такої складової як "економічна", то у перекладі з грецької (грецьк. — oikonomike), вона дослівно означає — мистецтво ведення домашнього господарства [12, с. 77].

Конкретизуючою складовою поняття "регіональна економічна система" — є поняття "регіон". Погляди на визначення регіону є різні. Так, С. А. Мельник розуміє під регіоном адміністративно-територіальне утворення певної субнаціональної одиниці (від. лат. Region — країна, область, округ) [13, с.4]. З даного визначення виходить, що термін "регіон" є синонімом термінів "область" і "район". З урахуванням природно-ресурсного потенціалу і необхідності структурної перебудови економіки В. К. Симоненко регіонами називає економічні райони, які характеризуються як господарські території з певною спеціалізацією і структурою господарства, природними і трудовими ресурсами [14, с. 27-29]. Д. М. Стеченко визначає регіон як область (район, частина конкретної країни), що відрізняється від інших областей сукупністю природних і (або) історично сформованих, відносно стійких економіко-географічних і інших особливостей, які у багатьох випадках об'єднуються з особливостями національного складу населення [15, с. 29]. Як відомо, нині термін "регіон" часто вживають для позначення території певної країни і навіть декількох країн. Враховуючи даний факт, є важливим розуміння Д. М. Стеченко регіону як групи сусідніх країн, близьких по національному складу і культурі мешканців або однотипних по суспільно-політичному устрою.

В таблиці 1 подано основні точки зору на поняття "регіон".

Вивчення точок зору на трактування поняття "регіон" виявило, що будь-яке з приведених

визначень регіону містить важливу інформацію для усвідомлення його як певної категорії. На нашу думку, регіон — це специфічний комплекс, що характеризується наявністю сталих соціально-економічних зв'язків, спеціалізацією і структурою виробництва та господарства, а також має природно-географічну фіксацію та місцеві органи державної влади і органи місцевого самоврядування, у межах яких формується територіальна громада з властивими їй місцевими інтересами.

Регіон є поняттям адміністративно-економічним, що характеризується єдністю і цілісністю відтворювального процесу і управління. При цьому характерними ознаками адміністративно-економічного регіону слід вважати:

- 1) наявність територіально-виробничої структури, зв'язаної економічними зв'язками в сукупності всіх населених пунктів адміністративної території (області);
- 2) можливість створення кінцевої продукції, необхідної і достатньої для відтворювального процесу на основі розподілу праці і ефективного використання природних ресурсів;
- 3) функціонування єдиної комунікаційної, транспортної і економічної системи;
- 4) відносну самостійність бізнесу в системі національної економіки, достатню для здійснення розширеного відтворення економіки регіону (області) за рахунок власних трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;
- 5) наявність розвинутої ринкової інфраструктури [16, с. 46].

Таблиця 1. Трактування поняття "регіон" різними авторами

Визначення	Автор
Регіон — це адміністративно-територіальне утворення певної субнаціональної одиниці	Мельник С.А.
Регіон — це економічний район, який характеризується як господарська територія з певною спеціалізацією і структурою господарства, природними і трудовими ресурсами.	Симоненко В.К.
Регіон — це область (район, частина конкретної країни), що відрізняється від інших областей сукупністю природних і (або) історично сформованих, відносно стійких економіко-географічних і інших особливостей, які у багатьох випадках об'єднуються з особливостями національного складу населення	Стеченко Д.М.
Регіон — це територіально спеціалізована частина народного господарства країни, що характеризується єдністю і цілісністю відтворювального процесу	Добринін А.І.

З економічної точки зору під "регіоном" слід розуміти "територіально спеціалізовану частину народного господарства країни, що характеризується єдністю і цілісністю відтворювального процесу [17, с.281]. При цьому регіональний господарський комплекс слід розглядати не як ізольоване явище, а як сукупність взаємозв'язаних елементів, в межах якої кожному елементу належить чітко визначені місце і функції. Господарський комплекс регіону – система, що функціонує а, отже, така якій притаманна певна стійкість та одночасно спроможність до розвитку та змін [18, с.3].

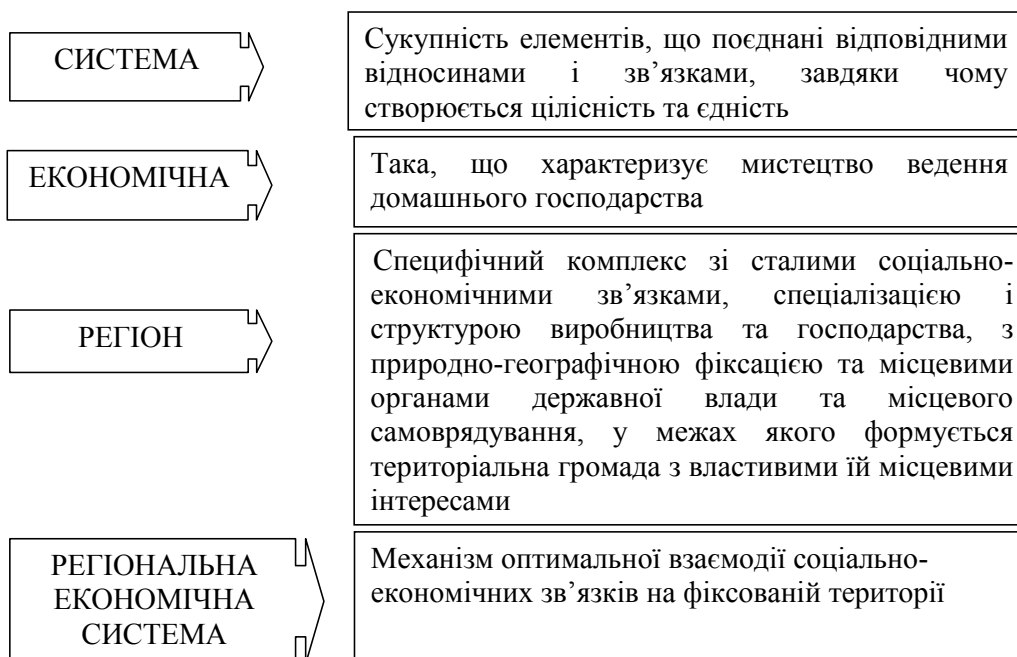
На рівні регіону функціонує безліч економічних агентів: підприємства, домашні господарства, значна кількість установ і організацій. Між суб'єктами встановлюються економічні зв'язки і відносини, внаслідок чого утворюється загальний економічний простір діяльності з пересіченими інтересами. Отже, економіка регіону може розглядатися як система. Вивчення таких понятійних складових регіональної економічної системи як "система – економічна – регіон" дає змогу на підставі їх поєднання сформулювати визначення регіональної економічної системи (рис. 1).

З урахуванням визначень понятійних складових регіональної економічної системи та базуючись передусім на визначенні регіону, регіональна економічна система – це специфічна складова загальнодержавної економіки, що являє собою впорядковану структуру соціально-економічних зв'язків на фіксованій території економічної системи, але яка розвивається по економічних і політичних законах держави.

Регіональна економічна система є набором взаємозв'язаних і взаємозалежних ланок, кожна з яких, у свою чергу, складається з багатьох різних видів діяльності, причому будь-яке з них не може повноцінно існувати і розвиватися без інших. Отже, регіональна економічна система складається з кількох рівнів, кожен з яких має на меті формування її цілісності та ефективності функціонування. Підсистеми та елементи, що утворюють господарську структуру регіону як системи, а також роль міста в її функціонуванні, наведено на рис. 2.[ 13, с.5].

Як свідчать дані, що наведені на рис. 2., регіональна економічна система складається з підсистем економічної системи міста, таких як:

- 1.Виробнича сфера;
- 2.Невиробнича сфера.



**Рисунок 1.** Визначення понятійних складових регіональної економічної системи

В кожній з вказаних підсистем виділяють елементи підсистеми — галузі, що функціонально наповнюють попередній рівень. Галузі складаються з господарчих суб'єктів, що функціонують у регіональній економічній системі у відповідності до їх структури за формою власності. Форма власності та специфіка господарювання визначає ступінь впливу елементів економічної структури міста на регіональну економічну систему в цілому.

Таким чином, виходячи з даних, що наведені на рисунку 2, базовими напрямками для вивчення ефективності функціонування економічної системи міста повинно стати:

1. Дослідження функціонування виробничої та невиробничої сфери міста як економічної системи.
2. Аналіз результатів діяльності економічної системи міста за галузевою ознакою.
3. Аналіз результатів діяльності економічної системи міста за формами власності.

4. Дослідження забезпеченості економічної системи міста ресурсами.

Перелік визначених складових економічної системи міста формує регіональну економічну систему, а спрямованість та ступінь їх розвитку зумовлює відмінність регіональних економічних систем держави.

У свою чергу регіональна економічна система структурується за такими ознаками:

1. Функціональна (функціонально-секторальна) структура регіональної економічної системи передбачає узгодження взаємодії людини, природи і продукту, створюваного в регіоні за їх участю.
2. Галузева структура регіональної економічної системи виражає виробничо-технологічні зв'язки в регіоні, які в процесі суспільного розподілу праці відособлюються у вертикальні і горизонтальні структури. По вертикалі формуються галузі єдиного технологічного перерозподілу початкової або супут-

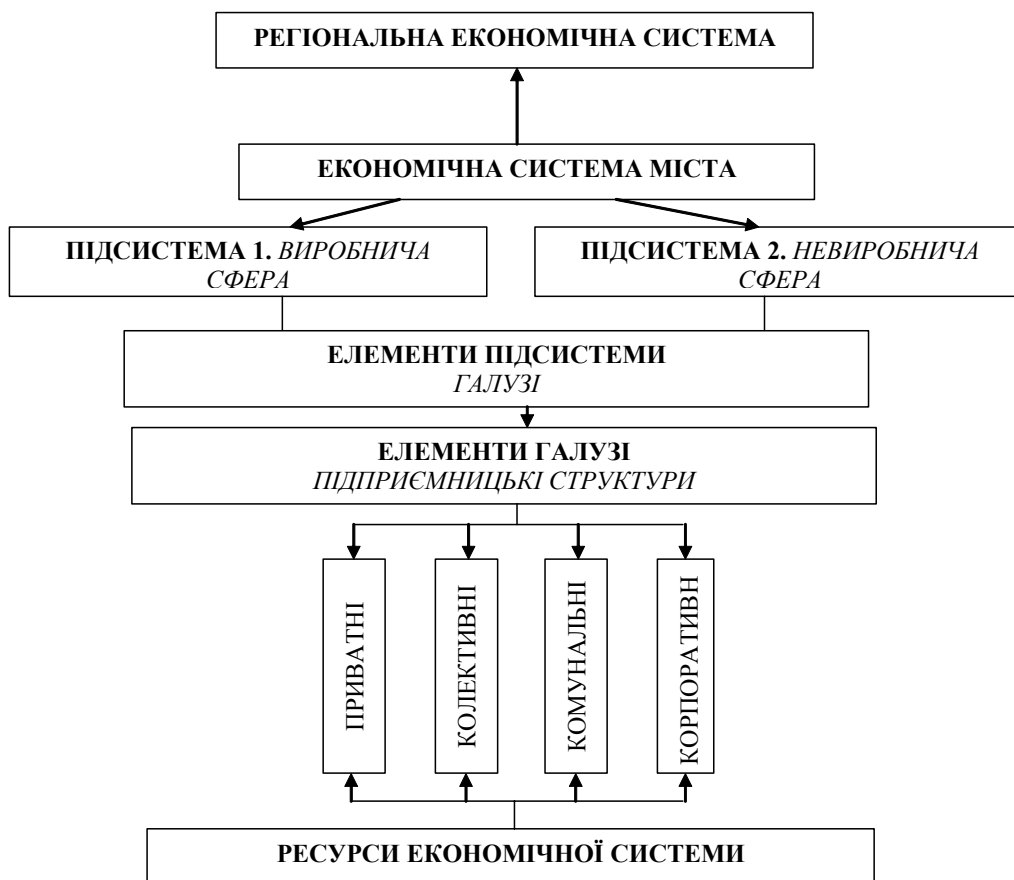


Рисунок 2. Роль і місце економічної системи міста в регіональній економічній системі

ної сировини, а по горизонталі (підприємства) — галузі, що пов'язані єдністю територіальних інтересів.

3. Відтворювальна структура регіональної економічної системи формується з метою отримання макроекономічних параметрів при формуванні прогнозних горизонтів розвитку регіону на перспективу.
4. Інституційна структура регіональної економічної системи представлена формами організації і управління виробництвом, які закріплені господарським законодавством.
5. Соціальна структура регіональної економічної системи розглядає зміни, що відбуваються серед груп і верств населення.

У практиці господарювання структура економічної системи міста приймає форму структури господарського механізму. Економічні агенти реалізують свої інтереси, перш за все як господарюючі суб'єкти. Структура господарського механізму втілює організаційно впорядковані зв'язки базисної і надбудовної природи між учасниками господарської діяльності. Сукупність даних зв'язків може бути згрупована в три блоки:

- перший — відносини між власниками як суб'єктами управління і працівниками як виконавцями;
- другий — відносини господарюючих суб'єктів між собою;
- третій — відносини господарюючих суб'єктів до центру економічної системи міста.

Кожному з цих блоків властиві відмічені дві сторони, що утілюють соціальну природу господарського механізму: базисна (організаційно-управлінські аспекти економічних процесів) і надбудовна (елементи надбудови, що безпосередньо співвідносяться з виробництвом, — економічна політика; право, в першу чергу — господарське право; економічна ідеологія, економічні традиції і тощо). Ефективність структурної взаємодії даних елементів — важливий чинник успішного функціонування економічної системи міста та регіональної економічної системи загалом.

Різниця в умовах господарювання в межах кожного міста, а відповідно і у функціонуванні регіональних економічних структур загалом, є фактором, що унеможливує існування універсальної стратегії економічного розвитку для

всіх регіонів. Вибір конкретної стратегії економічного розвитку міста зумовлений дією наступних чинників:

- 1) виробнича спеціалізація міста, що склалася (за наявності такої);
- 2) місткість і доступність ринків збуту товарів, вироблюваних у місті;
- 3) доступність і ціна ресурсів;
- 4) технологічний рівень, стан і вік виробничих потужностей, що є на підприємствах міста;
- 5) інвестиційний, інноваційний, інтелектуальний і трудовий потенціали міста;
- 6) рівень розвитку ринкової інфраструктури в місті.

Спеціалізація регіональних економічних систем, що склалася з урахуванням особливостей виробничої структури міст, багато в чому визначає їх подальший розвиток, а саме можливості та напрями.

## Висновки

Отже, роль міста в ефективному функціонуванні регіональних економічних систем полягає в тому, що саме місто є найголовнішою ланкою, яка визначає особливості та напрями розвитку регіону. Від ефективності функціонування економічних систем міст, що входять до складу регіональної економічної системи безпосередньо залежить рівень і зростання добробуту населення, зростання доходів і об'ємів виробництва.

## Література

1. Алымов А.Н. Научный потенциал экономического роста. - Экономика промышленности, 2000. - №3.
2. Амитан. В.Н. Программно-целевое планирование и управление при решении региональных проблем. - Донецк: ИЭПИ НАН Украины, 1998.
3. Амоша О., Швець В. Взаємодія держави і регіонів в стратегічному плануванні ефективного розвитку виробництва. - Схід. - №4. - 2000.
4. Богачов С. Порівняльна ефективність функціонування підприємств різних форм власності // Экономика України. - 2000. - № 8
5. Василенко В.Н. Современные проблемы развития производственно-территориальных систем. - Научные работы ДонДТУ. Сер. Экономика, 2002. - №49
6. Гранберг А.Г. Оптимизация территориальных пропорций народного хозяйства. - М, 1989.
7. Лукинов И. Экономика трансформации. - К.: Ин-т экон. НАН Украины, 1997.

8. Формирование организационно-экономических отношений в производственном процессе региона / Прокопенко Н.Д., Мамутов В.К., Замойский Н.Е. и др. / Отв.ред. Прокопенко Н.Д. - К.: Наукова думка, 1993.
9. Финагин В.В., Граниш В.В. Концептуальные основы комплексного развития города. - Донецк: ИЭПИ НАН Украины, 1997.
10. Червова Л.Г. Промышленный потенциал крупного города. - К.: Наукова думка, 1989.
11. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. Энциклопедический словарь. - Москва, ООО "Издательство "Эксмо", 2003.
12. Подсолонко О.О. Реструктуризация региональной экономики (системный подход). Научное издание. - Киев: ЦУЛ, 2003.
13. Мельник С.А. Управління регіональною економікою: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2000.
14. Симоненко В.К. Українське Причорномор'я: потенційні можливості і перспективи розвитку. - К., 1996
15. Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком. - К., 2000.
16. Мазур А. Методологические аспекты становления и развития региональной экономики // Экономика Украины. -2000.- № 4.
17. Добринін А.І. Регіональні пропорції відтворення. Л., 1977.
18. Розанова Т.Г. Регіональна економічна система.- М., 2000.
19. Brooks, J. (2000), 'Labour's Modernization of Local Government', Public Administration, Vol. 78, pp. 593-612.

**Світлична Юлія Володимирівна** — асистент кафедри економіки підприємств Донбаської національної академії будівництва і архітектури. Науковий напрямок: державне та корпоративне управління в економіці регіону.

**Светличная Юлия Владимировна** — ассистент кафедры экономики предприятий Донбасской национальной академии строительства и архитектуры. Научное направление — государственное и корпоративное управление в экономике региона.

**Svitlychna Yulia** — assistant of department of economics of enterprise of the Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture. A scientific direction — the state and corporate management in economy of region.